

70-РІЧЧЯ

ЧЛЕНА-КОРЕСПОНДЕНТА НАН УКРАЇНИ

В. І. МОНЧЕНКА

2 квітня виповнилося сімдесят років відомому вченому в галузі зоології безхребетних члену-кореспонденту НАН України Владиславу Івановичу Монченку.

В.І. Монченко закінчив біологічний факультет Київського державного університету ім.Т.Г. Шевченка, навчався в аспірантурі Інституту зоології ім.І.І. Шмальгаузена НАН України, з яким пов'язав усе своє подальше життя. Спочатку працював тут у відділі паразитології під керівництвом видатного зоолога О.П. Маркевича, згодом організував лабораторію, яка у 1982 р. була реорганізована у науковий відділ фауни і систематики безхребетних. У цьому відділі й розгорнулися під його керівництвом багатогранні дослідження ракоподібних. Отримано цінні наукові дані, побудовані на фауністичній та експериментальній фактологічній основі. Об'єктом досліджень стала зимова фауна, знайдена під льодом, інтерстиціальна фауна, виявлена у прісних водах та на узбережжі морів, тощо. Цей матеріал здобуто в численних експедиціях як на території колишнього Радянського Союзу, так і на морських просторах (на китобійній флотилії «Слава», науково-дослідних суднах «Витязь», «Академік Вернадський» тощо).

Основні напрями роботи В.І. Монченка — це систематика, філогенія, фауністика, зоогеографія, екологія (включаючи паразитологію) веслоногих ракоподібних. Він зробив великий внесок у систематику цієї групи, описав 34 нові види, виділив 7 нових родів, одну підродину. Довів наявність кріптичних видів серед веслоногих і у зв'язку з цим розвинув власну теорію про специфічний характер видоутворення у веслоногих, про послідовні його етапи — через кріптичний вид до морфологічного.

Вчений встановив зараженість веслоногих личинковими формами гельмінтів, паразитичними найпростішими, грибами, описав нові види та роди цих паразитів. На основі аналізу поширеності останніх у веслоногих світової фауни він сформулював теорію частотної ймовірної екологічної детермінованості. Вона стосується еволюційно недавнього (у межах існування рецентних видів веслоногих) формування симбіотичних систем і видової різноманітності симбіотів у кожного виду веслоногих.

Владислав Іванович дослідив фактори-перемикачі, що викликають сезонне випадіння з планктону та перехід до стану спокою величезної біомаси веслоногих з наступною їх реактивацією. За його уявленнями, має місце поліфакторна зумовленість дії механізмів перемикання фізіологічних процесів у стенотермних (холодолюбних та теплолюбних) ракоподібних з рівномірного постнатального розвитку на сезонний стан спокою і на реактивацію з останнього.

Багато уваги приділяє вчений проблемам зоогеографії моря. Виявлення ним родового ендемізму в фауні Азово-Чорноморського басейну дало змогу обґрунтувати нові уявлення про тривалу еволюцію понто-каспійського автохтонного комплексу в цьому басейні в умовах ізоляції, про значну видоутворюючу роль морів — попередників Чорного моря.

Він довів, що філогенетична олігомеризація кінцівок ракоподібних є проявом однієї з форм ортогенетичної еволюції у тваринному світі, причому така еволюція не суперечить

селекційній теорії, а є наслідком каналізованості морфо-еволюційних процесів на шляху освоєння ракоподібними малопросторових біотопів.

В.І. Монченко працює також у галузі охорони тваринного світу. Він є першим автором книги «Животный мир (Природа Украины)», членом Національної комісії з питань Червоної книги України. Брав активну участь у її виданні (1994) як заступник відповідального редактора і автор ряду статей.

Перу вченого належать 132 наукові праці, в тому числі 4 монографії. Він постійно друкується у зарубіжних виданнях, виступає на європейських наукових форумах.

Сформований вченим колектив відділу працює над проблемами систематики, фауністики, екології різних груп безхребетних, традиційні методи поєднує з найсучаснішими— каріосистематикою, репродукційним аналізом, електронномікроскопічною технікою тощо.

Чимало енергії віддав професор В.І. Монченко вихованню молодих науковців. Серед його учнів сім кандидатів наук, що забезпечило вітчизняну зоологію кадрами у галузі малакології, деяких розділів протозоології, карцинології тощо. Майже 14 років (1980—1987, 1993—1999) В.І. Монченко працював заступником директора Інституту зоології. Від часу заснування ВАК України протягом 6 років він був заступником голови його експертної ради. Багато років активно працює заступником головного редактора журналу «Вестник зоологии», заступником головного редактора серійного видання «Фауна України». Вчений нагороджений двома Почесними грамотами Президії НАН України.

Наукова громадськість вітає Владислава Івановича з ювілеєм, зичить йому здоров'я, успіхів, творчого довголіття.